

Секція: Финансы, деньги и кредит

Пенякова Г.Л.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів,
грошового обігу та кредиту
Одеський інститут фінансів
м. Одеса, Україна*

Козак Д.А.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів,
грошового обігу та кредиту
Одеський інститут фінансів
м. Одеса, Україна*

СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Пенсійне забезпечення в Україні є основною складовою системи соціального захисту населення. Статтею 46 Конституції України визначається право громадяни на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законом [1]. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення.

Недосконалість пенсійної системи України, на жаль, на сьогодні є надзвичайно актуальним питанням, адже створення належної трирівневої системи пенсійного забезпечення так і не відбулося. На сьогодні кожна шоста гривня державного бюджету України йде на виплату пенсії, яка все одно не забезпечує від бідності. Демографічні прогнози залишаються

невтішними: кількість пенсіонерів щорічно збільшується, а кількість працюючих навпаки – продовжує скорочуватись.

До основних причин незадовільного пенсійного забезпечення можна віднести: неспроможність існуючої солідарної системи забезпечити гідний рівень життя пенсіонерів; низький рівень заробітної платні; демографічна причина – рівень старіння населення України є найвищим у СНД (хоча й нижчим, ніж у більшості економічно розвинутих країн), але питома вага пенсіонерів у складі населення країни перевищує не тільки східноєвропейські, а й західноєвропейські стандарти [2]. Кризова економічна ситуація в країні та негативні загальносвітові тенденції зводять нанівець всі здобутки початої наприкінці 2011 року пенсійної реформи.

Солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування базується на засадах солідарності та субсидування і здійснення виплати пенсій та надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду [3, с. 323].

Сьогодні в Україні маємо ситуацію, коли кількість населення продовжує щорічно зменшуватись, а кількість пенсіонерів щороку зростає, тобто Пенсійний фонд з кожним роком генерує дедалі більше ризиків не тільки для державного бюджету, оскільки вимагає дедалі більше коштів, через постійне підвищення пенсій, але й для економіки загалом. Однак, більша частина пенсіонерів не може похвалитися забезпеченою старістю, а порівняно з розвиненими країнами, наш рівень забезпечення громадян є більш ніж незадовільний.

Розмір мінімальної пенсії в країні в останні п'ять років складає порядку 80% величини прожиткового мінімуму. Це при тому, що порядок формування набору товарів і послуг в Україні, що входять до складу мінімального прожиткового мінімуму, є абсолютно незадовільним.

В Україні кількість громадян, вік яких перевищує 65 років, становить 16%, що є одним з найбільших показників у світі. Якщо в 2010 р.

співвідношення працівників та пенсіонерів в країні складало 100 до 88, то в 2025 р. очікується, що таке співвідношення складатиме 100 до 100, а у 2050 р. - 100 до 125. Тобто, з 2025 р. кожен робітник працюватиме на власну зарплату, на 100 % пенсії одного пенсіонера, а з 2050 р. – ще й на майже 40% – пенсію другого пенсіонера [4].

Збільшення чисельності пенсіонерів на фоні зменшення кількості працюючих стає першочерговою причиною підвищення віку виходу на пенсію. При ухваленні такого рішення була врахована очікувана тривалість життя на момент виходу на пенсію. Так, якщо для українських чоловіків очікувана тривалість життя після досягнення 60-річного віку складає 14 років, то для жінок 55-річного – 25 років [5, с. 6].

Однак, незважаючи на проведені реформування в солідарній системі, вона знаходитиметься на межі краху через неспроможність забезпечити гідне життя населення навіть на рівні мінімальних пенсій. Система віджила своє, тому вкрай необхідна накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яка ґрунтується на тому, що майбутні пенсіонери будуть обов'язково перераховувати певну суму (від 2 до 7% від нарахованої заробітної плати) у так званий спеціальний Накопичувальний пенсійний фонд, який може управлятись як централізовано державними структурами, так і приватними організаціями з управління активами. При цьому, накопичувальний пенсійний фонд має забезпечувати збереження коштів та їх примноження шляхом результативного інвестування пенсійних активів. У результаті пенсіонери будуть отримувати як «державну» або «солідарну» пенсію, так і додаткову пенсію за рахунок коштів, облікованих на його накопичувальному пенсійному рахунку. Проте Закон України щодо запровадження механізму перерахування страхових внесків до накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування не розроблений.

Ще однією умовою для функціонування накопичувальної системи пенсійного забезпечення є довіра населення України до нього. Для вирішення цього завдання необхідно на державному рівні забезпечити умови унеможливлення знецінення (чи втрати) пенсійних активів накопичувальної системи, а таких загроз є декілька: інфляційні процеси; валютні коливання; можливість банкрутств одержувачів внесків накопичувального рівня; неефективне управління пенсійними активами; корупційні схеми розкрадання коштів [6].

Важливою підмогою системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування має стати система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами додаткових пенсійних виплат. Проте, система недержавного пенсійного забезпечення в країні розвивається дуже повільно, а частка населення, яка вже розпочала вкладення в недержавні пенсійні фонди, є мізерною.

Отже, необхідно зробити декілька кроків, щоб трирівнева пенсійна система запрацювала, а саме:

- для збалансування бюджету Пенсійного фонду України та підтримання стабільного пенсійного забезпечення учасників солідарної системи необхідно звести інфляцію в країні до рівня 3% річних, пенсію індексувати лише на показник інфляції, а зарплату підвищувати випереджаючими темпами;

- розробити й запровадити програму реальної легалізації доходів населення з метою розширення бази нарахування страхових внесків;

- почати запровадження механізму перерахування страхових внесків до накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

- підвищити ефективність вітчизняної системи недержавного пенсійного забезпечення, оскільки воно дало б змогу зменшити тиск на солідарну пенсійну систему, сприяло б розвитку ринкових механізмів, дало б поштовх структурній перебудові економіки за рахунок довгострокових інвестиційних коштів.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.

2. Дідковська Т. О. Поняття та сутність пенсійного забезпечення в Україні: сучасні реалії та перспективи розвитку // Форум права. – 2012. – № 1 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12dtotpr.pdf>.

3. Ярошевич Н.Б. Особливості формування надходжень ПФУ в контексті проблем солідарної пенсійної системи // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.8. – с. 322-326.

4. Заблоцький М. Що покаже новий перепис населення // Економічна правда. – 2012. – 9 серпня. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2012/08/9/331728/>.

5. Никитенко В. С. Предусмотренное выполнено в полном объёме // Вестник ПФУ. – 2012. – № 10 (124). – с. 4-8.

6. Шевчук П. Ризики реформування системи пенсійного забезпечення в Україні // Демократичне врядування. – 2012. – Вип. 9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lvivacademy.com/visnik9/fail/Shevchuk_P.pdf.